

Shedding Light on Shul Windows

חלונות בית הכנסת

יהודה ברוך טוכמאן

שבת פרשת תולדות
November 21, 2009

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לא עמוד א (1A)

אמר רבי חייא בר אבא: לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות, שנאמר: (דניאל ו') וכיון פתיתן ליה וגו'

דניאל פרק ו (1B)

ודניאל כדי ידע די רשיים כתבא על לביתה וכיון פתיתן לה בעלייתה נגד ירושלים וזמנין תלתה ביומא הוא בריך על ברכוהי ומצלא מוודא קדם אלהה כל קבל די הוא עבד מן קדמת דנה

מצודת דוד דניאל פרק ו פסוק יא (2A)

על - נכנס לביתו במקום מוצנע ועל העלייה היה לו חלונות פתוחות מול ירושלים לכוון בתפלתו למולה כמ"ש והתפללו אליו דרך ארצם וכו' העיר אשר בחרת וכו' (מלכים א)

מלבי"ם דניאל פרק ו פסוק יא (2B)

ודניאל אף שידע שנרשם הכתב, נכנס לביתו וחלונות פתוחים לו בעלייתו נגד ירושלים, ושלוש פעמים ביום כרע על ברכיו והתפלל והודה לפני אלהיו כל עומת שהיה עושה לפני זאת, באר שאף שדניאל ידע מגזירה זאת, לא בטל תפלותיו ג' פעמים ביום ולא התחבא להתפלל בבית אחר שלא ידעו היכן הוא, או בביתו במקום מוצנע, רק נכנס לביתו ועלה אל העליה שהיו חלונותיה פתוחים לצד דרום שהוא לצד ירושלים, והתפלל בכריעה, בענין שכל השכנים יכלו לראות דרך החלונות הפתוחים שהוא כורע על ברכיו ומתפלל, אולם למה עשה כן, והלא לא היה מחוייב למסור נפשו בעבור מ"ע, בפרט לדעת הרמב"ן שתפלה זרבנו, והמלך לא נתכוין להעביר על דת, ולמה הכניס את עצמו בסכנה זו, מפרש כל קבל די הוה עביד מן קדמת דנה, ר"ל שדת המלך לא היה להעביר על דת, ולמנוע שום אדם מעשות חובתו המצווה עליו מאת ה', וטעם הגזירה לא היה רק שמי שירצה לבקש בקשה חדשה פרטית יבקשנה מן המלך והוא יעשה בקשתו, וא"צ לבקש מאלהים ואדם, אבל אין בכלל זה התפלה התמידית שאינה מבקשת בקשה חדשה רק מודה לה' ומשבח ומתפלל עניני הכלל, כמו על החיים ועל סליחת עון וכדומה, שאין זה ענין אל המלך כלל, זה לא היה בכלל הדת לפי התכלית שניתן הדת הזה שהיה ענינו להגיד שהמלך מוכן למלאות בקשת כל שואל, וז"ש אחר שנודע לכל שדניאל מתפלל תפלה כזאת בכל יום שלשה פעמים תמיד מצד דתו, ועל זה אינו מזהר מן המלך שלא כיון לזה כלל לבטל מצוה ולהעביר איש ממצות אלהיו ובהגזירה כתוב די לא יבעא בעו, דהיינו שלא לבקש בקשה, ובדניאל כתוב מצלא ומודה, והבדל גדול יש בין מתפלל ובין מבקש, שהתפלה לא תהיה רק לאלהים, ולא נמצא מאדם לאדם בשום מקום ששופך נפשו להשם לבד, וזה אינו כלל בכלל הפקודה, ועל זה בטח דניאל ולא התירא

רש"י מסכת ברכות דף לד עמוד ב (3A)

חלונות - שגורמין לו שיכוין לבו, שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע

רבינו יונה על הר"ף מסכת ברכות דף כד עמוד ב (3B)

בבית שיש בו חלונות וכו' אפשר לומר שהטעם הוא מפני שע"י ראיית האור תתיישב דעתו יותר ויוכל לכוין כראוי א"נ ר"ל שיהיו פתוחי החלונות כנגד המזרח כדאיתא בקרא נגד ירושלים מפני שע"י ההבטה הזאת יכוין בתפלתו כנגד המקום יותר ותהיה תפלתו רצויה ומקובלת. מפי מורי הרב נר"ו

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ה הלכה ו (4)

תקון המקום כיצד יעמוד במקום נמוך ויחזיר פניו לכותל, וצריך לפתוח חלונות או פתחים כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדו שנאמר וכיון פתיתן ליה בעלייתיה וגו'

5A) כסף משנה הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ה הלכה ו

וכתב ה"ר מנוח בגמרא לא אשכחו אלא בבית שיש בו חלונות אבל כיון דמייתי ליה מכיון פתיחו ליה משמע שצריך להיות כנגד ירושלים. וכתב רבינו בתשובת שבת ומקומות המיוחדים לתפלת הצבור אין להצריך בהם חלונות ומ"ש אל יתפלל אלא בבית שיש בו חלונות היינו ביחיד המתפלל בביתו כמו שהיה עושה דניאל

שו"ת הרמב"ם סימן רטז

5B

שאלה. ומה יאמר אדונו בדבר מה שאמרו רבותינו ז"ל אמ"ר חנינא לעולם אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות שנאמר וכיון פתיחו ליה בעלייתה נגד ירושלים, או זו הלכה שלפיה מורים, כיצד מוצאים אנו מקומות הרבה, שמתפללים בהם ואין בהם חלונות? ומה ענין החלונות לענין תפלה? יורנו אדונו ושכרו כפול מן השמים. התשובה. בתי כנסיות והמקומות המיוחדים לתפלת צבור. אין מתנים בהם חלונות ואין משגיחים בהם. ואין דברי ר' חנינא אלא ביחיד המתפלל בביתו. כמו שהיה עושה דניאל ע"ה, לפי שראוי לו. כדי לעורר הכוונה. גם לכונן פניו לחלוץ פתחו לאויר. כדי שיצייר בדמיונו. שהוא כנגד ירושלים ואין חוצצין בינו ובינה לא קיר ולא קוורות. לפי שהוא דיבר בחלונות. שיעבור מבט הרואה מהם באויר ובמרחב. ואין ספק שדימויו של זה ותיאורו מחייבים כוונה גדולה. כן נראה לי. וכתב משה

ברכי יוסף אורח חיים סימן צ

6A

ודברי הרמב"ם בספר תשובותיו הנקרא פאר הדור סי' קמ"א בזה. קצת מן המתמיהין

הערות על ברכי יוסף אורח חיים סימן צ הערה א

6B

אמנם מרן בכסף משנה הלכות תפילה פ"ה ה"ו הביא תשובת הרמב"ם הזו, שדוקא המתפלל בבית צריך שיהיה בו חלונות, אבל בבית יוסף לא הביא אלא דברי הזוהר שבבית הכנסת צריך י"ב חלונות. וראה בספר נוה שלום למהר"י שולאל כאן אות ג' ובשו"ת שערי רחמים להחר"ף ח"ב סי' ו' וביפה ללב ח"א אות ד' מ"ש על דברי רבינו

6C

ספר נוה שלום סי' א אות ג'

6D) כפר יפה אלפי חלון אורח

כספי' חלונות הוא כדקדוק מ"ע ואפקטיביים מיניה דכרו ר"ם פ' בטלם ר"ט ע"כ דקדוקי ח"ל כי מק"צ דכח שלמס טלמא ח"ל כי יחזק כחוס טלמא ככל חינוך קיימין למוסרי כקונא לטעמא כי יחזק ואחסנתא סבי כו כטעמא אלתריך ככל דקדוקי קפידו לכתבו כטעמא טלמא למסוי בים טלמא וכו'

דלוקא בים חלונות דמקוב וכוון פתיחו ליה בעליוסיה כטעמא לטעמא וע"ד משנה מן כטעמא וכו' וע"כ סוחר כמ' מקדו דף ר"ט ע"ה ח"ל לין חלונות ולין חלונות קיימין כלכו לטעמא כל. לטעמא דטלמא מקדא לטעמא ולטעמא כהו לטעמא לין קמו קב"כ ועל דא כל בים כנסת דלאו בים חלונות לאו אהר לטעמא בים כדקא יאוק דחא כמ"כ לטעמא לטעמא כמ"כ דלעילא כמ"כ דלעילא דהוה בים חלונות כמס ויחמין הכי נמו לטעמא כנסת כנדולס חית בים קדוקי חלונות עילאין ה"כ לטעמא כמ"כ טעמא וכו' וע"כ

וצופה היתו להרב כה"צ גד"ל שיהיו לזכות הרמב"ם ז"ל שהיבאם כמ' באר הדור סי' קמ"א שיבא מהד"ס וכת' עליה ודברי הרמב"ם. בזה קצת מן הפתיחה ע"כ ל' ואחרי הפתיחה רבא לא ירצנא מאי קאיתיה ברכי הרמב"ם ז"ל סהוי כראש סדלתי סר"ם ז"ל כפשו וכו' וכוון עמו סדלתי שהביא כמ' מדיאל שהיה עושה ככיתו סוכה כן וכמ"ס הוא ז"ל בתשובת נסכי דייק לים דר"ה שלא הוכיר כהכ"כ ואף גם זאת מן סר"ם ז"ל הכולם ולא כתב עליה חידו ולפום מאי דאחרן מ"ס הרב סלכוס ונריך שיהיו ככה"כ חלונות הוא שלא ברובין וק"ל

ויבין ופס דקדוק רמ"י ודכיוו כחמנו מאר לכופיק כהלג חויר עפ"ד היעוה מכימנא והאופר דכיקכנא ופוק חיי כחו כהיקוטיס קייקין ו' רכ"כ ע"ה וז"ל ועוד טעמיה מן כחלטות לין חלונות רכי כטעמא דכחא וככוו חוטין ככיה כנסת וכו' ע"ש ועין הימכ"ם ז"ל לק"ט טלמא לטעמא ס' סוחר ומקפניס :

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן כו

7

והנה למה שהביא הכ"מ תשובת הרמב"ם על דין החלונות שצריך שיהיו במקום שמתפללין שהוא רק לתפלת היחיד ובבתי כנסיות ומקומות מיוחדים לתפלת הצבור אין להצריך בהם חלונות. אולי גם הא דמצריך במקום נמוך שג"כ כזכר באותה הלכה שזכר שם דין החלונות הוא ג"כ רק כשמתפלל ביחיד כהא דהתפלל ר' יונה שהיה ביחידות. ועיין בפמ"ג בא"א סק"ד שכתב הטעם בחלונות משום שתפלת הרבים א"צ לזכויות כ"כ ומקובלת, ואף שטעם אחד שהוא של רש"י שהביא הוא כדי שיסתכל כלפי שמים ולבו נכנע. הרי דבצבור א"צ זכרון הכוונה כ"כ כבתפלת יחיד. ולכן גם מעלת יתרון הכוונה דבמקום נמוך נמי הוא רק ביחיד ולא בצבור. אך אולי רק הרמב"ם טעמיה דהחלונות הם דזקא נגד ירושלים שהוא לזכור זכות ירושלים וביהמ"ק. ביותר שלזה אין צורך בתפלת הרבים ולא לטעם רש"י. שלהכונה אין חלוק ואיכא מעלת מקום נמוך גם בצבור וכמנהג המג"א

טור אורח חיים הלכות תפלה סימן צ **(8)**

וצריך שיהיו חלונות פתוחין לו דאמר רחב"א אמר ר"י לא יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות שני' וכין פתיחין ליה בעיליתיה ופירש"י שהחלונות גורמין שיכוין לבו שיסתכל כלפי שמים ולבו נכנע ולפ"ז צריך שיהיו פתוחים לאותו רוח שיתפלל

ב"ח אורח חיים סימן צ **(9)**

ומ"ש ולפי זה וכו'. כלומר דאילו לא ידך טעמא שכתב ה"ר יונה ומביאו ב"י שעל ידי ראיית האור תתישב דעתו יותר ויזכר לכוין כראוי ע"כ לפי זה אין לחוש אם הם פתוחין לרוח אחר דכיון דאיכא אור במקום שמתפלל דעתו מתיישבת. אבל הרמב"ם כתב טעם שלישי דצריך לפתוח חלונות כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדו וגם טעם זה כתב ה"ר יונה וכדאיתא בקרא נגד ירושלים מפני שעל ידי ההבטה הזאת יכוין בתפילתו כנגד המקום יותר ותהיה תפילתו רצויה ומקובלת עכ"ל ואע"פ דהמתפלל צריך שיתן עיניו למטה וכדלקמן בסימן צ"ה היינו דוקא בשעת תפילת שמונה עשרה עצמה מיהו קודם התחלת תפילת שמונה עשרה צריך שיתן עיניו לחלונות שבאותו רוח שיתפלל ולהתכוין שיתפלל נגד ירושלים. וב"י בסימן צ"ה כתב על שם ה"ר"י אבובי שאם יסתכל דרך העברה כלפי שמים בתוך התפילה יכנע לבבו

טור אורח חיים הלכות תפלה סימן צה **(10A)**

וצריך שיכוף ראשו מעט שיהיו עיניו למטה לארץ שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים ואנו מתפללין כנגד בה"מ ולכן צריך שיתן עיניו למטה כנגדו ונחשב כאילו אנו עומדים בו ומתפללין ובלבו יכוין למעלה שנאמר נשא לבבינו אל כפים אל שמים

בית יוסף אורח חיים סימן צה **(10B)**

וצריך שיכוף ראשו מעט וכו'. בפרק מצות חליצה (יבמות קה:) וכתבוהו הר"ף (ברכות כב:) והרא"ש (סי' ג) בפרק אין עומדין כתוב אחד אומר (מ"א ט ג) והיו עיני ולבי שם כל הימים וכתוב אחר אומר (איכה ג מא) נשא לבבינו אל כפים אל שמים והעלו שם בגמרא שהמתפלל צריך ליתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי שיתקיימו שני מקראות הללו ואם תאמר היכי אמרינן שצריך שיתן עיניו למטה והא אמרינן בפרק אין עומדין (לד:) אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות כתב רבינו הגדול מהר"י אבובי ז"ל מפני קושיא זו פירשו תלמידי ה"ר יונה (כד: ד"ה בבית) דטעמא דבית שיש בו חלונות אינו אלא כדי שיהא הבית מתקן באויר טוב אבל לרש"י שפירש שהחלונות גורמין לו שיכוין לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע קשה ויש לומר שמה שכתב שיסתכל כלפי שמים אינו רוצה לומר שיהיו עיניו תלויות למעלה כל זמן התפילה אלא שעל דרך העברה אם יסתכל כלפי שמים יכנע לבבו ע"כ

ערוך השולחן אורח חיים הלכות תפילה סימן צ **(11)**

אמרו חז"ל ס"פ אין עומדין [ל"א.] אל יתפלל אדם אלא בבית שיש בו חלונות שנאמר [דניאל ו, יא] וכין פתיחין ליה בעיליתיה נגד ירושלים ופ"י רש"י דחלונות גורמין לו שיכוין לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע עכ"ל ואע"ג דהמתפלל צריך שיהיו עיניו למטה כמ"ש בסימן צ"ה מ"מ על דרך העברה אם יסתכל כלפי שמים יכנע לבבו [ב"י שם] ולפ"ז צריך שיהיו החלונות לצד שמתפלל ולכן הביא רבינו מקרא דדניאל שאצלו היו פתוחים חלונות לצד ירושלים מפני שהתפלל כנגד ירושלים. ולרש"י צ"ל דהא דכתיב נגד ירושלים אין הכונה רק שיזכור ירושלים אלא שיסתכל כלפי שמים אבל מלשון הרמב"ם לא נראה כן שכתב בפ"ה דין ו' וצריך לפתוח חלונות או פתחים כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדן שנאמר וכין פתיחין וכו' עכ"ל מבואר דהכונה הוא רק מפני ירושלים ואולי דהכל אחד דכשיסתכל כלפי שמים כנגד ירושלים יותר יכוין ולבו נכנע וכן משמע מדברי תלמידי רבינו יונה שכתבו ז"ל אפשר לומר שהטעם מפני שע"י ראיית האור תתישב דעתו יותר ויזכר לכוין כראוי אי נמי רוצה לומר שיהיו החלונות פתוחים כנגד המזרח כדאיתא בקרא נגד ירושלים מפני שעל ההבטחה הזאת יכוין בתפלתו כנגד המקום יותר ותהיה תפלתו רצויה ומקובלת עכ"ל. מיהו עכ"פ נראה דלכל הפיחסים צריך להתפלל כנגד החלונות דוקא ולא ראינו מי שיזקק כזה ואדרבא ע"פ רוב בחרים להתפלל בכותל שלא כנגד החלון ומקום הרב בכל מקום אצל ארון הקודש שאין שם חלון דכנגד החלון יש בלבול הדעת מההולכים לפני החלון ונלע"ד דהעולם סוברים מדלא אמר הש"ס כנגד החלון אלא בבית שיש שם חלונות משמע דהקפידא הוא רק שיהיו חלונות בהבית אבל לא שיתפלל דוקא כנגד החלון ודברי רבותינו שאמרו כדי שיסתכל יכול להיות גם אם אינו עומד כנגד החלון ממש וכן מבואר מלשון הזהב פקודי [ד' רנ"א] שכתב ז"ל ועל דא כל בהכ"נ דלית ביה חלונות לאו אתר לצלואה ביה דהא בהכ"נ דלתתא לקבל בהכ"נ דלעילא דאית ביה תריסר חלונות עלאין וה"נ לתתא וכו' עכ"ל הרי שלא הקפיד רק שיהיו בו חלונות ושהיו י"ב חלונות וכן המנהג לדקדק ב"ב חלונות כשאפשר ומצוה לשמוע דברי הזהב וכ"כ רבינו הב"י בסעיף ד' שטוב שיהיה י"ב חלונות ע"ש

בית יוסף אורח חיים סימן צ (12)

ולענין מספר החלונות שצריך להיות בבית הכנסת לא נתפרש בתלמוד ולא בדברי הפוסקים אבל בספר הזוהר כתב בפרשת אלה פקודי (רא) שצריך להיות בו י"ב חלונות לסיבת סוד נכמס

לבוש אורח חיים סימן צ סעיף ד (13)

וצריך שיהיו לבית הכנסת חלונות פתוחים כנגד ירושלים, שנאמר [דניאל ו, יא] וכין פתיחן ליה נגד ירושלים אשר שם השכינה, שעל ידי כך לבו נכנע לשמים ומתכוין יותר ותהיה תפלתו רצויה ומקובלת. ויש אומרים שיעשו בבית הכנסת י"ב חלונות לסוד שתום וחתום לי"ב צימרות ההי"ה הנכנסות לבית אל והבן

זוהר כרך ב (שמות) פרשת פקודי דף רנא עמוד א (14A)

יודעי תרועה מתברי האי תרועה דאיהו דינא קשיא דכלא אתדמו בה, זכאין אינון ישראל בעלמא דין ובעלמא דאתי בגין דאינון ידעי ארחי דקדושא בריך הוא וידעי למהר בארתו וליחדא יחודא כדקא יאות, אלין חלונות ואלין חרכים קיימי כלהו לאחדא כל צלותין דסלקין מתנתא לעילא ולאשגחא בהו לאעלא לון קמי קדושא בריך הוא, ועל דא כל בית הכנסת זלאן ביה חלונות לאו אתר לצלאה ביה כדקא יאות דהא בית הכנסת לתתא לקבל בית הכנסת דלעילא. בית הכנסת דלעילא דאית ביה (נט ב) חלונות כמה דאמר הכי נמי לתתא, לעילא כנסת הגדולה אית ביה תריסר חלונות עלאין הכי נמי להאי בית הכנסת תתאה

(14B) כינוי הסוד
על הזוהר
↓

הכנסת הגדולה שהוא ההיכל, יש בה י"ב חלונות עליונים, דהיינו י"ב שופים, אף כן בית הכנסת הוא התחתון, והכל עומד זה כנגד זה.

תקצב) דהא בית הכנסת וכו': כי בית הכנסת למטה, הוא כנגד בית הכנסת שלמעלה. בית הכנסת למעלה יש בה חלונות כמו שאמרנו, אף כן למטה, כי למעלה בבית

תקצא) אלין חלונות וכו': אלו החלונות, שהם השופים, ואלו חרכים, שהם הארזים, עומדים כולם ליהד כל התפלות העולות ממטה למעלה, ולהשגיח בהן להביאן לפני הקב"ה. וע"כ כל בית הכנסת שאין בו חלונות, אינו מסוס להתפלל בו כראוי.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן צ (15A)

צריך לפתוח פתחים או חלונות כנגד ירושלים, כדי להתפלל כנגדן, וטוב שיהיו בבהכ"ג י"ב חלונות

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן צ סעיף ד (15B)

י"ב חלונות - לאיזה צד שירצה ובתנאי שיהיה גם בצד שמתפלל לקבל ירושלים [פמ"ג]:

אליה רבה סימן צ (15C)

י"ב חלונות וכו'. ונראה שאין צריך שיהא כולם לקבל ירושלים. גם לפי הטעם מבואר שלכל הצדדים יהיו פתוחים, לחם חמודות סוף פרק אין עומדין [אות עו]. כתב פסקי תוס' מנהגים, דיש לזוהר לכתחלה להתפלל בבית שיש בו חלונות לצד מזרח. כדי לישא עיניו בכל פעם שמזכיר השם נגד חלונות, ואם אי אפשר לזוהר בכך, יתפלל עכ"פ בבית שיש בו חלונות בצפון או דרום, כדי שיוכל לצדד לישא עיניו למעלה ע"כ

ברכי יוסף אורח חיים סימן צ (16)

שהיו בבית הכנסת י"ב חלונות. כתבו ז"ל שיהיו בכל הרוחות חלונות, ובין כלם י"ב

שו"ת דברי מלכאל חלק ה סימן יא (17)

והנה בדבר ההורדה שלא יהיו שם י"ב חלונות. פשוט דסגי בחלונות קטנות, ואף שיהיו לתור העד"ג אם גם בהעד"ג יהיו חלונות כנגדם. ובגוף דין זה יש לדון. דנהי שבודאי ראוי לעשות כמ"ש בזוהר. אבל בזוהר אין כתוב זה בתורת חיוב, וכן בשו"ע כתב רק שטוב ונכון לעשות כן, ולא מציון שיהא בביהמ"ד שיש בו י"ב חלונות קדושה יותר משאר ביהמ"ד. ואטו אם יעשו ביהמ"ד קרוב לצורת ביהמ"ה יהי בו יותר קדושה. ואדרבא אסור לעשות ממש כצורת ביהמ"ה וכן אסור לעשות כצורת שמשים שברקיע ולמעלה מן הרקיע כדאיתא בר"ה (דף כ"ד). ומ"ש בזוהר פקודי לעשות י"ב חלונות כעין של מעלה הוא רק בדרך רמז ליודעי חן, אבל אין שייך לומר בזה הורדה מקדושה. ורק יש בו מגרעת שלא היינו עצת הזוה"ק והפוסקים שהביאו דבריו. אכן פשוט שאם עשו חלונות בעד"ג נגד החלונות שבביהמ"ד לתור עד"ג שפיר מתקיימים בזה דבר זוה"ק וכמש"ל. ורק שאר בזה חשש נתיצה במה שמתמעט האור, ואם היה אפשר לעשות עוד ארבע חלונות בכתלים האחרים, שוב לא היה שום חשש. כיון שיש גם עתה אורה מי"ב חלונות.

שׁוֹת שִׁיחַ יִצְחָק סִימָן מֵב (18A)

ברש"י [ב"ב ג' ע"ב] בי קייטא בי סיתווא, בית הכנסת הי' להם לימות החורף נמוך בכתלים רחבים וחלונות מועטים, והנה שאלני א' מתלמידי ע"ד רש"י בחלונות מועטים הרי הדין נפסק באו"ח סי' צ' [סע' ד'] שבביהכ"נ צריכים להיות י"ב חלונות, ואיר יכולים למעט בחלונות, והשבתיו הנה הדין ההוא הוא מהזוה"ק, וכגמ' לא מצינו שיהא חיובא שיהי' י"ב חלונות דווקא, וא"כ לדעת הגמ' שאין הכרח לזה שפיר יכול רש"י לפ' בחלונות מועטים, ועוד הנה ב"ה דייקתי ממשמעות רש"י עירובין דף כ"א [ד"ה אמרי] קאתיתו מבריש לבי כנישתא דדניאל, שמשלשון רש"י גם מפורש בעליל שס"ל כשיטת הרמב"ם בה' תפלה [פ"ה ה"ו] דקפידיא דחלונות הוא דווקא אם מתפלל בבית, אבל על ביהכ"נ לא אמרו חז"ל חיוב חלונות, ועוד אמינא הנה קי"ל בס' רס"ג [סע' א] ברמ"א שרשאים להוסיף על דבר המכוון נגד דבר אחר, ויכילנא למימר שבביהכ"נ דקיץ הי' בו י"ד חלונות י"ב כנגד י"ב שבטים וב' נגד משה ואפרים, ע"ד דאיתא באו"ח סי' ל"ב סעיף ל"א בתפירת התפילין אף ש"ב תפירות נגד י"ב שבטים, יש שעושים י"ד נגד משה ואפרים ג"כ, עיי' באה"ט שם, וא"כ אף שכותב רש"י בחלונות מועטי, הי' רק מועטים נגד ביהכ"נ דקייטא שהי' בו י"ד חלונות ובה הי' רק י"ב חלונות ואין מסאן סתירה לדין ההוא, ודו"ק

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף ג עמוד ב (18B)

מרימר ומר זוטרא סתרי זבנו בי קייטא בסיתווא, ובנו בי סיתווא בקייטא

רש"י מסכת בבא בתרא דף ג עמוד ב (18C)

בי קייטא בסיתווא - בית הכנסת היה להם לימות החורף נמוך בכתלים רחבים וחלונות מועטים מפני הצינה ובימות החמה בית הכנסת אחר שאויר שולט בו.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רסג סעיף א (18D)

יהא זהיר לעשות [א] נר (ב) יפה, ויש מכוונים (ג) לעשות * (ד) ב' פתילות (ה) אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור. הגה: ב ויכולין (ו) להוסיף ולהדליק ג' או ד' נרות, וכן נהגו.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן לב סעיף גא (18E)

רכח) בכל צד - טעם לי"ב תפירות נגד י"ב שבטי ישראל

שׁוֹת יִבֵּעַ אוֹמֵר חֶלֶק ו - אורח חיים סימן י (19)

ואשר כתב בענין י"ב שבטי ישראל שלכל אחד יש חלון ברקיע לקבל תפלתו, הנה שרש הדברים בספר שער הכוונות (דף נ ע"ד), וז"ל (בקיצור): ואמנם בעקרי המנהגים שיש הפרשים רבים ושינויים בנוסח הברכות והתפלות עצמם, בין מנהג ספרד, ובין מנהג אשכנז, ובין מנהג קאטלוניא, וכיו"ב, אמר לי מורי (האר"י ז"ל), שיש ברקיע י"ב חלונות כנגד י"ב שבטים, וכל שבט ושבת עולה תפלתו דרך שער אחד המיוחד לו, והוא סוד י"ב שערים הנזכרים בסוף יחזקאל, והנה אין ספק כי אילו היו תפלות כל השבטים שוות לא היה צורך לי"ב חלונות ושערים, וכל שער יש לו דרך בפני עצמו, א"ו מוכרח הוא שמכיון שתפלותיהם משוות לכן צריך שער מיוחד לכל שבט ושבת, שכפי שרש ומקור נשמות השבט ההוא כן צריך להיות סדר תפלתו, ולכן ראוי לכל אחד ואחד להחזיק במנהג סדר תפלתו כמנהג אבותיו, לפי שאין יודע מי הוא משבט זה או אחר, וכיון שאבותיו החזיקו במנהג ההוא אם יבא עתה לבטל או תפלתו עולה למעלה אם לא בדרך הסדר ההוא

אוצר המדרשים (אייזנשטיין) כתפוח בעצי היער עמוד 262 (20)

הלך משה לרקיע ראשון שהוא דומה ליום ראשון בשבת, וראה המים עומדים שורות שורות והרקיע כלו חלונות, בכל חלון וחלון המלאכים עומדים על היים למעלה ומספרים בגדלותו של הקב"ה. שאל משה למט"ט אמר ליה מה הם אלו החלונות, א"ל אלו החלונות הם חלונות תפלה חלונות בקשה, חלונות בכיה חלונות שמחה, חלונות שובע חלונות רעב, חלונות עושר חלונות עניות, חלונות מלחמה חלונות שלום, חלונות הריון חלונות לידה, וראה חלונות עד אין חקר ואין מספר

ש"ת האלף לך שלמה חלק אורח חיים סימן ע (21)

שא' ע"ד החלון שבדב בעה"ב ועשהו אצל אומן והאומן עשה תחלה חלונות לבית ע"ז ועשה החלון הזה כדמות החלונות שעשה לשם גם יש בתוך החלון הזה מראה שנראה כשתי וערב. הנה אין להעמידו בבה"כ לא מבעיא אם יש בו דמות ש"ו שעשה ובפרט דהוי רגל"ד דהוי בו דוגמא זו כיון דעשאו דוגמא שעשה להם ולהם בודאי כוון לכך רק גם אף בלי ש"ו כיון דכוון להיות דוגמת שעשה להם אסור להעמידו בבה"כ דהרי המצבה היתה אהובה לפני המקום וכו' והרבה דברים מצינו בסנהדרין דאסור לעשות משום דהם עושין כן ומשום בחוקותיהם וכו' נהי דשם נאסר כיון דהרבה עושים כן אך התם נאסר אף באיני מכוין לעשות כמותם אבל במכוין לעשות כמותם אסור אף אם אין רבים מכוונים לכך ובפרט דחוששני לאומן הזה אולי יש בו צד מינות לכך אין להעמיד החלון הזה בבה"כ. ואף דבבית בעלי בתים היו כן החלונות מ"מ בבה"כ אין להיות כן

ש"ת אבני חר חלק אורח חיים סימן לג (22)

לק"ק קאצק. בדבר הבית הכנסת אשר רוצים להעמיד סמוך לה עזרת נשים ורוצים לפתוח חלונות מבית הכנסת אל עזרת נשים, או להגביה העזרת נשים עד חצי חלון מבית הכנסת שיאור להם מבית הכנסת. אי שפיר דמי למיעבד הכי. או לא. א) תשובה. הנה על צד הראשון יש איסור משום נתיצת אבן בבית הכנסת. ועל צד הב' יש איסור מחמת סתימת החלון של בית הכנסת. וזה החלי לבאר דין זה בעזה"י. ט) ע"כ נבקש היתור לפי הצד השני. היינו לבנות העזרת נשים עד חצי חלון בית הכנסת, ונאמר דאף שסותמין קצת מהחלון אין איסור אם הוא מרצון בני העיר. ואין בסתימת החלון משום איסור איבוד וסתירת בית הכנסת. וראי' לזה דהא בע"ז (דף י"ג ע"ב) הוורג בהמת קדשים עובר משום לא תעשון ואם כן קשה המטיל מום בקדשים ילקה ג"כ דהא מפסיד קדשים. מוכח מזה דאין איסור אלא בנתיצת ממש שמפסיד צורתו. וכן הורג הבהמה אבל במקלקלו לבד אין איסור לא תעשון כו'. וכל שכן בזה שסותם קצת חלון. י) ועוד ראי' להתיר מהא דכתב המג"א סימן ק"נ סק"ד דאם לא החזיקו הקהל בחלונות מותר היחיד לבנות כנגדן. שמע מינה שאין איסור בזה. דאם לא כן מה מועיל מה שלא החזיקו הקהל. סוף סוף הוא מפסיד לבית הכנסת ואסור ודו"ק. יא) עוד נראה דחלונות שלנו אין בסתירתן משום סותר בית הכנסת. דקיימא לו בשבת (דף קמ"ו ע"א) כל פתח שאין העשוי להכניס ולהוציא אינו פתח ולא מקרי בונה. והוא הדין הסותם נקב בזה לא מקרי סותר וקל להבין. ועיין בשבת (דף ק"ב ע"ב) בעושה נקב בלול של תרנגולים רב אמר חייב משום בונה [משום דעשוי להכניס אויר ולהוציא הבלא כדאיתא שם קמ"ו ע"א] ושם אמרינן בהא קאמר רב משום דדמי לבנין ועבידא לאוירא. ופרש"י שאף בבנין הבתים עושין נקבים לאויר כדקאמרי ועבדי לאוירא חורין וחלונות. משמע דחלון נקרא גם כן בנין משום דעשוי להכניס אויר ולהוציא הבל הבית. מה שאין כן בחלונות שלנו שמכוסים בזכוכית ואינם עשויים להכניס ולהוציא שאינם אלא לאורה והוא להכניס בלבד. אין בהחלון משום בנין. והוא הדין שאין בסתירתן משום סותר בית הכנסת ודו"ק היטב

ש"ת מהר"ם חלאווה סימן לג (23)

ומה ששאלת ראובן שפתח חלונות על בית הכנסת של רבים, ושמקומו היה נמכרין, אם יכולין בני בית הכנסת לעכב עליו משום היזק ראייה, תשובה. ליכא בבית הכנסת משום היזק ראייה. שהרי רגל הרבים מצוייה שם, ומשנה שלימה שינו פרק חזקת הבתים אבל פותח הוא לרשות הרבים פתח כנגד פתח וכו', ויהיב טעמא בגמרא דאמר ליה סוף סוף הא בעית לאצטנעי מרשות הרבים

ש"ת הרמ"א סימן לב (24)

על דבר החלונות אשר שאלת שראובן יש לו חלונות מביתו לחצר בית הכנסת, ועתה באו הציבור לפתוח חלונות מבהכ"נ לחצירו של ראובן הנ"ל ומיחה בהן. ועי"ז נתעוררו הציבור לומר שמאחר שהוא אינו רוצה להניח להם החלונות. גם הם ימחו בו חלונותיו שיש לו לחצר בית הכנסת שהוא שלהם. ושאלת ממני בדין מה לעשות. אבוא להשיב בקצרה, כי בודאי ראובן יוכל למחות שלא להניח חלונות לחצירו, כי מאחר דשכיחי רבים בחצר בהכ"נ או בבהכ"נ עצמו. כל שכן דשכיחי היזקא ולא יוכל לאיצטנעי בתשמישיו ואיכא קפיצא. אבל שהציבור אם יכולין למחות בו נראה לי דיש להביא ראייה ממה שכתב הרב הברצלוני שמבוי מפולש דינו כר"ה דלא שייך ביה היזק ראייה ושאינו מפולש דינו כחצר. ומעתה אם חצר בהכ"נ זה הוא מקום כניסה לרבים כמבוי מפולש או שאין בו שום תשמיש צנוע, אלא הוא כמו חורבה או גג, אינו יכולין למחות בחלונותיו. אבל אם הוא מקום תשמיש אפילו לרבים לפעמים שעושין בהם דברים צנועים יכולין למחות. דלא גרע ממבוי שאינו מפולש דהוא לכל בני המבוי שיעשו בו צרכיהם ויכולין למחות, והוא הדין בנדון זה. ומ"מ אומר, שאם אין ההיזק הרבה לראובן הנ"ל בפתיחת חלונות בהכ"נ לביתו או לחצירו לא היה לו להעמיד עצמו על מדת הדין, רק היה לו ליכנס לפניו משורת הדין ליתן כבוד לאלהיו ולהדר בית אלהיו.

בית יוסף אורח חיים סימן קנ (25)

מצאתי כתוב בשם ספר אגודה בפרק השותפין (ב"ב סי' יב) מפירוש ר"ת הבאתי ראיה על אחד שבנה נגד בית הכנסת ורצה להרחיק ארבע אמות ואמרת דבית הכנסת צריך אורה גדולה

שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנ סעיף ד (26)

הבונה כנגד חלון בית הכנסת אין מספיק לו בהרחקת ד"א. לפי שהוא צריך אור גדול

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנ סעיף ד (26)

אין מספיק לו - ר"ל דאלו בנה כותל ברשותו נגד חלון של חבירו דינא הוא דצריך להרחיק ד"א כדי שלא יאפיל את חלון ודי אבל בביהכ"נ דצריך אור גדול מהני החזקת חלונות שיש להם מכבר שיהיה צריך להרחיק יותר ולא נתבאר כמה יותר ועכ"פ כשמונה אמות ודאי סגי ועיין בש"ת בשם הנו"ב. ועיין בפמ"ג שמסתפק לענין עזרה ועזרת נשים אם גם לא סגי בד"א ולדעתי נראה דהבו דלא לזסיף עלה דבלא"ה גם עיקר דינא דהמתבר אינו ברור עיין בחידושי רע"א. כתב רמ"א בתשובה ס"ס ל"ב חצר ביהכ"נ שאין בו תשמיש צנוע לרבים אין יכולין למחות ליחיד שפותח שם חלונותיו [דכפותה חלון נגד רה"ר דמיא] אבל אם הקהל פותחין חלונות ביהכ"נ לחצירו יכול הוא למחות בידם עכ"ד ודין זה מ"ר שהיחיד פותח חלונותיו למקום שהוא מהלך לרבים וא"א להם לבנות במקום הזה בשום פעם דאל"ה יכולין למחות דשמא ירצו הקהל לבנות במקום הזה והוא יטעון שיש לו חזקה בחלונותיו וימחה מלבנות ואע"ג דפסק רמ"א בח"מ סוף סימן קמ"ט דאין מועיל חזקה בשל קהל מ"מ יכולין לומר דלא ניחא להו למיקם בהדיה בדינא ודיינא

ויקרא רבה (וילנא) פרשת אמור פרשה לא (27)

א"ר חנינא חלונות היו לבית המקדש ומהם היתה אורה יוצא לעולם שנאמר (מלכים א' ו') ויעש לבית חלוני שקופים אטומים שקופות אטומות היו מקטינות מבפנים ומרחיבות מבחוץ כדי להוציא אורה לעולם א"ר לוי משל למלך שבנה לו טרקלין ועשה חלונותיו מקטינות מבחוץ ומרחיבות מבפנים כדי להכניס אורה לתוכה אבל חלונות של בית המקדש לא היו כן אלא מקטינות מבפנים ומרחיבות מבחוץ כדי להוציא אורה גדולה